

2. Чобанян А. В., Колишкіна А. П. Соціальна компетентність дітей з порушенням інтелектуального розвитку як показник готовності до навчання. *Психологічний часопис*. 2018. № 1 (11). С. 71–86.
3. Balla D., Zigler E. Personality development in retarded person. *Handbook of mental deficiency*. N. R. Ellis (ed.). 2nd ed. Hillsdale N.J. : Erlbaum, 1979.
4. Gable, Robert A., Warren, Robert F. Strategies for Teaching Students With Mild to Severe Mental Retardation. *Communication Disorders & Special Education Faculty Books*. 3. 1993. https://digitalcommons.odu.edu/cdse_books/3
5. How to Help Students with Special Needs Learn Time Management. (n.d.) Дата звернення May 14, 2023. URL: thegatewayschool.com
6. Kauffman, J. M., Cullinan, D., & Epstein, M. H. Characteristics of students placed in special programs for the seriously emotionally disturbed. *Behavioral Disorders*, 1987. 12(3), 175–184.
7. Kerr, M. M., & Nelson, C. M. Strategies for Managing Behavior Problems in the Classroom (2nd ed.). 1989. Columbus, OH: Merrill.
8. Strategies for enhancing social skills of individuals with intellectual disability: A systematic review. (n.d.) Дата звернення May 10, 2023. URL: www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC9513363/
9. Vaughn, S., & Hogan, A. Social competence and learning disabilities: A prospective study. *Learning disabilities: Theoretical and research issues* 1990 (pp. 175–191). Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

Анна ПІЮЧЕВСЬКА

студентка 5 курсу
спеціальності 016 Спеціальна освіта
(Олігофренопедагогіка.)
Сумський державний педагогічний
університет імені А.С. Макаренка
Науковий керівник – **Ю. М. КОСЕНКО**,
канд. пед. наук, доцент

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ПОРІВНЯННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

У статті відзначено актуальність мисленнєвої діяльності для розвитку дітей із затримкою психічного розвитку. Наголошено на важливості у корекційно-освітньому процесі формування умінь порівнювати в учнів зазначеної категорії. Надано визначення поняттю «порівняння». Описано діагностичну методiku та проведено констатувальне дослідження. Висвітлено показники рівня сформованості умінь порівнювати у школярів молодшого шкільного віку із ЗПР на констатувальному та контрольному етапах дослідження.

Ключові слова: молодші школярі, затримка психічного розвитку, вміння порівнювати, констатувальний та контрольний етапи дослідження.

Anna Pijuchevska. Formation of comparison skills in younger school students with delayed mental development

The article notes the relevance of thinking activity for the development of children with mental retardation. Emphasis is placed on the importance in the correctional and educational process of the formation of the ability to compare students of the specified category. The concept of «comparison» is defined. The diagnostic methodology is described and a confirmatory study is conducted. The indicators of the level of formation of the ability to compare in elementary school students with the ZPR at the ascertainment and control stages of the study are highlighted.

Key words: younger schoolchildren, delay in mental development, ability to compare, ascertaining and control stages of research.

Постановка проблеми. У Державному стандарті початкової освіти в переліку ключових компетентностей у галузі природничих наук, відзначається важливість формування допитливості, прагнення шукати і пропонувати нові ідеї, самостійно чи в групі спостерігати та досліджувати, формулювати припущення і робити висновки на основі проведених дослідів, пізнавати себе і навколишній світ шляхом спостереження та дослідження [1].

Одним із завдань природничої освітньої галузі дітей з особливими освітніми потребами є формування компетентностей систематизувати інформацію природничого змісту, отримувати дані з різних джерел, робити порівняння тощо.

Зазначене завдання є актуальним для учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку (*далі* – ЗПР).

Актуальність. У наукових дослідженнях О. Бабяк, Т. Ілляшенко, К. Лебединської, В. Лебединського, І. Омельченко, Л. Прохоренко, Т. Сак та інших зафіксована мозаїчна картина порушень у молодших школярів із ЗПР, тобто одні психічні функції залишаються збереженими, а інші істотно відстають у розвитку від вікових показників. Учені підкреслюють нерівномірність формування окремих психічних функцій в дітей із ЗПР, що носить функціональний, оборотний характер.

Низка дослідників зробила значний внесок у підвищення ефективності формування предметних компетентностей у дітей із ЗПР (Н. Баташева, Г. Мерсіянова, Л. Прохоренко, Т. Сак, Н. Софій та інші), але ми змушені констатувати, що на даний час існує обмаль науково-педагогічних робіт присвячених формуванню вміння здійснювати порівняння учнями з ЗПР молодшого шкільного віку.

Мета статті полягає у висвітленні специфіки формування навичок порівняння у молодших школярів із затримкою психічного розвитку.

Виклад основного матеріалу. У сучасній педагогіці особливе місце посідає питання організації навчання дітей із затримкою психічного розвитку, у яких спостерігаються недостатність загального запасу знань, обмеженість уявлень про світ, незрілість мислення, переважання ігрових інтересів, швидка стомлюваність та інші ознаки порушень психіки та інтелекту.

Працюючи з такими дітьми, вчитель повинен добре володіти матеріалами конкретної навчальної дисципліни, володіти методикою її викладання, постійно працювати на позитивний результат.

Важливе значення в розвитку та соціалізації школярів означеної категорії відіграє мисленева діяльність, особливо її логічна складова. Одну з провідних ролей в розвитку й корекції вміння здійснювати окремі логічні операції школярами молодшого шкільного віку з ЗПР є вміння цими дітьми здійснювати операції порівняння.

Порівняння – це дидактичний прийом, який дозволяє встановити подібності та відмінності об'єктів і є одним з основних способів пізнання зовнішнього світу та духовних цінностей, див роботи [2].

Оволодіння вміннями порівняння надає учням із ЗПР можливість освоїти необхідний навчальний матеріал, зміцнити пам'ять, сформувати правильні і скоригувати неправильно сформовані уявлення про предмети і явища, які вивчаються. Уміння порівнювати сприяє систематизації та узагальненню засвоєних знань з курсу «Я досліджую світ».

Формуванню вміння порівнювати предмети та явища, на нашу думку, необхідно приділяти значну увагу, особливо на уроках навчального предмету «Я досліджую світ». К. Ушинський зазначав, що логіка природи є найбільш доступною і найбільш корисною логікою для дітей [3].

Для виявлення рівня сформованості прийому порівняння у молодших школярів із затримкою психічного розвитку було проведено констатувальний експеримент на базі комунальної установи Сумський навчально-виховний комплекс № 16 імені Олексія Братушки «Загальноосвітня школа I-III ступенів – дошкільний навчальний заклад» Сумської міської ради. У експерименті брали участь учні третього класу (10 дітей), яким пропонувалося встановити ознаки подібності та відмінності наступних понять: ворона – горобець; дощ – сніг; дуб – береза; корова – кінь; озеро – річка; весна – літо; жарко – холодно; півгодини – година; метелик – жук; молоток – пила.

Нами заздалегідь був підготовлений зразок відповідей, якщо відповідь учня збігалася з еталоном, то учень отримував один бал. На основі нарахованих балів ми диференціювали вміння школярів із ЗПР на чотири групи:

1 група – високий рівень володіння прийомом порівняння. У цю групу будуть зараховані учні, які надали 88-100 % правильних відповідей (7-10 балів);

2 група – середній рівень володіння прийомом порівняння. У цю групу зараховуватимуться школярі, які нададуть 72-87 % правильних відповідей (4-6 балів);

3 група – низький рівень прийомом порівняння. У цю групу будуть зараховані учні, які надали 40-71 % правильних відповідей (2-3 бали);

4 група – прийом порівняння взагалі не сформовано. У цю групу зараховуватимуться школярі, які нададуть 0-39 % правильних відповідей (0-1 балів).

Результати констатувального експерименту засвідчили, що 20 % дітей молодшого шкільного віку з ЗПР мають високий рівень володіння прийомом порівняння (1 група); 50 % школярів із ЗПР мають середній рівень володіння прийомом порівняння (2 групи); 20 % учнів із ЗПР мають низький рівень прийомом порівняння (3 група); 10 % дітей молодшого шкільного віку з ЗПР не володіє прийому порівняння (4 група).

Зауважимо, що на уроках навчального курсу «Я досліджую світ» систематична робота з формування навичок порівняння призвела до засвоєння учнями із ЗПР:

- первинних уявлень про ознаки, що порівнюються;
- алгоритму операції порівняння;
- коментувати операції з опорою на порівняльну таблицю;
- коментувати операції без опори на порівняльну таблицю;
- внутрішнього виконання (мисленнєво);
- навчилися формулювати загальний висновок;
- давати оцінку предметам і явищам, які порівнюються.

Контрольна перевірка показала позитивну динаміку в розвитку вміння учнів молодшого шкільного віку із ЗПР порівнювати предмети та явища навколишньої природи, що свідчить про ефективність систематичної корекційно-освітньої роботи з учнями зазначеної категорії (Табл. 1).

Таблиця 1.

**Показники рівня сформованості вмінь порівнювати
у школярів молодшого шкільного віку із ЗПР**

Показники Рівні	Формувальний Етап (%)	Контрольний Етап (%)
Високий (1 група)	20	40
Середній (2 група)	50	50
Низький (3 група)	20	10
Прийом порівняння взагалі не сформовано (4 група)	10	–

Висновки. Таким чином, однією з важливих предметних компетентностей, які формуються у школярів молодшого шкільного віку з ЗПР є вміння порівнювати. Систематична робота у цьому напрямку свідчить про позитивну динаміку розвитку й корекції умінь здійснювати порівняння на уроках навчального предмету «Я досліджую світ».

Перспектива дослідження. Перспективою наступних досліджень є розширення умінь дітей робити порівняння не тільки на природньому матеріалі, але й на прикладах суспільного життя, культури, техніки тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <http://surf.li/wqqd>.
2. Косенко Ю. М. Формування понятійних систем у розумово відсталих школярів на уроках історії. Теоретичні та методичні аспекти корекційно-реабілітаційної діяльності : монографія. Суми, 2015. С. 210–232.
3. Ушинський К. Д. Людина як предмет виховання [уривок передмови]. *Педагогічна майстерність : хрестоматія*. К. : Вища школа, 2006. С. 275–276.

Лілія СОВГИР

магістрантка спеціальності 016
Спеціальна освіта (Олігофренопедагогіка)
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка
Науковий керівник – **Т. М. ДЕГТЯРЕНКО**,
доктор пед. наук, професор

ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР В ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ ДОВІЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ УЧНІВ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

У статті розкрито педагогічні аспекти використання дидактичних ігор в процесі розвитку довільної пам'яті учнів із затримкою психічного розвитку. Наголошується, що дидактична гра є методом навчання і виховання, головне призначення якого полягає у формуванні системи уявлень і понять, активного